संस्कृतवर्षस्मृतिग्रन्थमाला
अप्रकाशितपाण्डुलिपिग्रन्थप्रकाशनम् - १५
प्रधानसम्पादकः - राधावल्लभत्रिपाठी

जम्बुनाथविरचितः

प्रश्नसारसमुद्रः

सम्पादकः
मञ्जरबेट्टु अनन्तपद्मनाभभट्टः

राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्
मानितविश्वविद्यालयः
नवदेहली

निवेदनम्

भारतदेशस्य विविधभागेषु लब्धजन्मानः जातकादिसर्वशास्त्रप्रवर्तकाः प्रवर्धकाः महान्तः दरीदृश्यन्ते । तेभ्योऽधमर्णतामङ्गीकृत्य समर्पिताः प्रणामाः विविधभागस्थान् स्पृशन्ति । किन्तु प्रश्नशास्त्रस्य षट्पञ्चाशीकार्यासप्तत्याख्यौ प्राश्निकौ ग्रन्थौ मूलाधारत्वेन स्वीकृत्य गर्गपराशरादिभिः स्वसंहितायां निरूपितानि प्रश्नशास्त्रवचनान्याकलय्य, तत्प्रतिपादितानेव निमित्ताङ्गविद्याशकुनादिसिद्धान्तान् प्रश्नविद्यायां सञ्चार्य, ग्रहराश्यादिस्वरूप-स्वभावप्रकृतिवर्णादिधर्मै आयुर्वेदसिद्धान्तसमन्वयेन समस्तव्याधिचिन्ताविधिमूहापोहबुद्ध्या परिकल्प्य, प्रश्ने प्रवेश्य, संहिताहोराद्याधारेणायुः प्रवाससन्ततिचोरादिप्रकरणं उपसम्बृह्य, जातकनिर्दिष्टदीपखड्गोपसूतिकाचिन्तामवलम्ब्य, दृष्टपदार्थोपभुक्तान्नकान्तादिभूतफलप्रकाशकं विस्मापनप्रकरणं प्रश्ने आविष्कृत्य, महोन्नतप्रश्नशास्त्ररूपतां प्रापयामासुः केरलीयाः । तस्मात्प्रश्नशास्त्राचार्येभ्यः समर्पितोऽञ्जलिप्रणामः तानेव स्पृशेत् ।

तेष्वधमर्णताप्रकाशनं तद्ग्रन्थप्रकाशनेनैव सेत्स्यतीति धिया अन्वेषयतो मम भागधेयादेव प्रश्नसारसमुद्रो दृक्पथमवततार । शताधिकेषु केलरप्रश्नशास्त्रग्रन्थेषु सत्स्वपि बहवो ग्रन्था मलयाळलिप्या, पञ्चषा एव देवनागरीलिप्या प्रकाशतामवापुः । तत्कालप्रसिद्धविविधमत-सङ्ग्राहकत्वेनायं प्रश्नसारसमुद्रः प्रश्नमार्गादन्यूनस्तस्मात्प्राचीनो दृश्यते । विशदीकृत-विस्मापनांशेन, सुग्रीवाद्यपूर्वमतनिरूपणेन, व्याख्याव्याजं पुरस्कृत्य रहस्यकथनेन, सम्प्रदायवचन-मतान्तराद्यभिप्रायाविष्करणेन च, तस्माद्भिन्नविषयकः सङ्ग्रहयोग्यश्चेति मत्वा प्रश्नसारसमुद्रस्य सम्पादनं अकरवम् ।

बह्वशुद्धो दुस्साध्योऽयमिति मध्ये मध्ये परित्यक्तोऽप्ययमेव ग्रन्थो विविधोपायं बोधयन् स्वयं पूर्णतां प्रापयन्मामनुजग्राह इति महदिदं भागदेयं मम । गुणैकपक्षपातिभिः भवद्भिः, मयाऽज्ञानकृता दोषाः क्षन्तव्या इत्यभ्यर्थये । एवं कृतकृत्यस्य ममाद्यं कर्तव्यं, समेषां सहकारिणां कृतज्ञतानिवेदनमिति धिया प्रवृत्तोऽस्मि ।

शोधकार्येऽस्मिन् बहुधा मामनुगृहीतवद्भ्यः प्राच्यप्रतीच्यविद्याभ्यां प्रथितेभ्यो डा. एम्. डि. बालसुब्रमण्यं महोदयेभ्यः तथा प्राच्यनूतनज्योतिर्गणिते सुविख्यातेभ्यः डा. धूलिपाल अर्कसोमयाजिमहाभागेभ्यः, मम दौर्भाग्यादिदानीं दिवङ्गतेभ्यः सन्तप्तेन स्वान्तेन कार्तज्ञ्यं भावयामि ।

T2 मातृकायाः स्वरूपम्

1) बहुषु स्थलेषु स्वबुद्ध्या संशोध्य लिखति । 2) कुत्रचिदशुद्धपदस्य संशोधनं कंसमध्ये लिखित्वा सूचयति । 3) कुत्रचित् अज्ञानकृतशोधनमपि दृष्टिपथमायाति । 4) प्रतिलिपिकारेण आरम्भे B 11012 इति ग्रन्थसंख्यालेखनात्, इयं मत्सङ्केतितायाः T मातृकायाः प्रतिलिपिरिति सिद्ध्यति । प्रतिपुटं द्वित्राण्यक्षराणि अशुद्धानि निष्कासितानि दृश्यन्ते । T मातृकागतवर्णभ्रमात् कृताशुद्धिरपि दृश्यते । अन्यत्सर्वं T मातृकायाः यथावत् प्रतिलिपिः कृता दृश्यते ।

मातृकात्रयेऽपि समानस्थले दृश्यमानाः समाना अशुद्धयः परस्परलिपिप्रतिलिपिसम्बन्धं दृढीकुर्वन्ति, यथा-

मातृकात्रयगताः समानाः अशुद्धयः

पृष्ठसंख्या	T	T1	T2	शुद्धपाठः
A 28	नवांशाधिपराः	नवांशाधिपराः	नवांशाधिपराः	नवांशाधिपपराः
श्लो. 15 पृ.3	मेषनृपतिनेनेश	मेषनृपतिनेनेश	मेषनृपतिनेनेश	मेषे नृपतिसेनेश
श्लो. 41 पृ.97	सुहृदो दर्श.... देशकस्य वा	सुहृदो दर्श..... देशकस्य वा	सुहृदो दर्श... देशकस्य वा	सुहृदो दृष्टदर्शनं देशकस्य वा
श्लो. 13	°पातज°	°पातज°	°पातज°	°पादज°

मातृकालेखनकालः

T2 मातृकासमाप्तौ '24-12-1953तमे आङ्ग्ले दिने समाप्तिमगात्' इति लेखनेन मातृकासमाप्तिदिनं सुस्पष्टमेव भवति ।

T1 मातृकायां लिखितारम्भान्तिमदिनवचनात् मातृकालेखनकालः निर्धार्यते ।

अत्रारम्भवचने तिथिवारयोरलेखनात् कालनिर्धारणं दुष्करं तथापि ग्रन्थान्तवचनात् लेखनसमाप्तिदिनं निश्चित्य तदनुसारेण आरम्भदिनं निर्णीयते ।

ग्रन्थान्तवचनात् आनन्दसंवत्सरे ज्येष्ठशुद्धषष्ठ्यां भौमवासर इत्यस्यान्वेषणं In-

॥ अप्रकाशितपाण्डुलिपिग्रन्थमालायां प्रकाशिता: ग्रन्था: ॥

कुसुमसंख्या	ग्रन्थनाम	सम्पादक:	मूल्यम् *
1.	ठक्कुरसंग्रामसिंहविरचिता **बालशिक्षा**	भवानीशङ्करशर्मा	190/-
2.	सुकुमारकविप्रणीतं **श्रीकृष्णविलासमहाकाव्यम् (बालपाठ्यव्याख्योपेतम्)**	ई. एम्.राजन्	220/-
3.	नारायणसुधीकृत: **भाट्टनयोद्योत:**	सूर्यनारायणनागेन्द्रभट्ट:	425/-
4.	अन्नम्भट्टप्रणीतं **सिद्धाञ्जनम् (तत्त्वचिन्तामण्यालोकव्याख्योपेतम्)**	एम्. विश्वनाथशास्त्री	240/-
5.	वासुदेवत्रिपाठिप्रणीत: **प्रायश्चित्तविलोचन:**	सन्तोषकुमारपण्डा	250/-
6.	आनन्दानुभवकृत: **पदार्थतत्त्वनिर्णय:**	शुद्धानन्दपाठक:	190/-
7.	वासुदेवकविकृतं **युधिष्ठिरविजयम् (बालव्युत्पत्तिकारिणी-टीकोपेतम्)**	वाई. एस्. रमेश:	600/-
8.	वराहमिहिरकृता **बृहत्संहिता (उत्पलपरिमलव्याख्योपेता)**	के.वी. शर्मा	675/-
9.	**याज्ञिक्युपनिषत् (विज्ञानेश्वरप्रणीतविवरणसहिता)**	सूर्यनारायणनागेन्द्रभट्ट:	280/-
10.	किलिमङ्गलं नारायणनम्पूतिरिप्रणीता **प्रक्रियासर्वस्वविवृति:**	एम्. के. आण्ड्रयूस्	165/-
11.	मधुसूदन-ओझा-कृत: **व्याकरणविनोद:**	महेन्द्रकुमारशर्मा	330/-
12.	भूमभट्टप्रणीतम् **अर्जुनरावणीयम् (कैरलीटीकोपेतम्)**	विजयपालशास्त्री	340/-
13.	श्रीरामचन्द्रभट्टप्रणीतं **सभ्याभरणम् (मयूखमाला-व्याख्योपेतम्)**	राजेन्द्रप्रसादभट्ट:	300/-
14.	उमामहेश्वरविरचिता **तत्त्वचन्द्रिका**	एम्. चन्द्रशेखर:	340/-
15.	जम्बुनाथविरचित: **प्रश्नसारसमुद्र:**	एम्. अनन्तपद्मनाभभट्ट:	260/-
16.	उदयङ्करविरचिता **परिभाषाप्रदीपार्चि:**	मुरारीलालशर्मा	160/-
17.	माधवदेवकृता **तर्कभाषाव्याख्या सारमञ्जरी**	टी.डी. मुरलीधर:	160/-
18.	चन्द्रदत्तविरचितं **भगवद्भक्तिमाहात्म्यम्**	बाबूरामशर्मा	440/-

* संस्थाननियमानुसारं मुद्रितमूल्यस्य 40% अपकर्ष: प्रदीयते।

प्रतिकृतीनां कृते-

Rashtriya Sanskrit Sansthan (Deemed University)
56-57 Institutional Area, Janakpuri, New Delhi-110058
EPABX: 011-28524993 / 28521994 / 28524995, Extn.214-215
E-mail: rskssale@yahoo.co.in , rsks@nda.vsnl.net.in
www.sanskrit.nic.in